

Rémai Dániel

A légi uralom elméletének hatása az Izraeli Légierő kialakulására és fejlődésére

A 20. századot talán nem túlzás a repülés évszázadának nevezni. A technikai fejlődés hatása a modern hadviselés kapcsán is elvitathatatlan. A légi uralom elméletének megalapozója, Giulio Douhet elgondolásai napjainkban is megjelennek a nemzeti légierők szervezése, működtetése során. Az cikkben arra teszek kísérletet, hogy a Douhet-féle alapelvek mentén a kezdetektől napjainkig megvizsgáljam az Izraeli Légierő fejlődéstörténetét, beazonosítsam azokat a jelenségeket, amelyek hasonlóságot mutatnak a légi uralom elméletének valamely elemével. Tekintettel az izraeli biztonsági környezet speciális jellegére, látni fogjuk, hogy ezek vegytisztán szinte egyik történelmi időszakban sem sejlének fel. Ugyanakkor a modern Izraeli Légierő működése – a kihívásokra és fenyegetésekre való reagálás érdekében – összességében egyesíti magában a légierő eszmerendszerének minden fontos és hasznos elemét.

Kulcsszavak: Douhet, fenyegetettség alapú haderőszerzés, Izrael, Közel-Kelet, Izraeli Légierő, légiuralom-elmélet

„Izraelben, annak érdekében, hogy realista maradj, hinned kell a csodákban.”
Ben-Gurion [1]

1. Problémafelvetés

Az emberiség történelmét végigkísérte a vágy, hogy felfedezze az ismeretlent. A folyamat egyik utolsó lépése volt a levegő meghódítása. A történelemben számtalan sikertelen kísérletet találunk, amikor az ember megpróbálta meghódítani az eget. A próbálkozások végül sikerrel zárultak, és talán nem túlzás a 20. századot a repülés évszázadának nevezni, hiszen alig pár év telt el onnantól, hogy a Wright-fivérek repülőgépe, az amerikai egyesült államokbeli Kitty Hawk-ban pár másodpercre a levegőbe emelkedett addig, hogy elméleti teoretikusok a hadviselés kiemelt kérdéseként taglalták a repülés helyét és szerepét a jövő háborúiban [2]. Történelmi léptékkal mérve pillanatokon belül sor került a világ első, repülőgépekkel végrehajtott bombázására¹ a spanyol polgárháború alatt Guernica városa ellen, a II. világháború nagy légi

¹ Megjegyzendő, hogy az I. világháború alatt már sor került az első, jelentős stratégiai bombázásra, amely során a brit Royal Naval Air Service zepelineket vetett be Köln és Düsseldorf bombázására.

csatáira, a 20. század második felét alapjaiban meghatározó rakétatechnológia fejlődésére, vagy azokra a modern konfliktusokra, amelyekben a légierőnek kiemelt szerep jutott² [3].

Az innovációk, az új gondolatok és gyakorlatok megjelenése, valamint azok alkalmazása a hadviselés területén is kiemelt fontosságú, hiszen stratégiai előnyhöz juttathatja felhasználóját. Az I. világháború során a szárazföldi hadviselés technológiai eszközei korábban nem látott fejlődésen mentek keresztül, mégsem sikerült az állóháborús helyzetet megtörniük. Éppen ezért nem meglepő, hogy az I. világháború tapasztalatai alapján a hadtudományi teoretikusok egy részének a figyelme új területek, például a repülés felé fordult, és az abban rejlő lehetőségek feltérképezésére irányult. A 20. század történelmi eseményei nem tették lehetővé a hosszas elméleti tervezgetést, így sok esetben az elméletek a gyakorlatban váltak kipróbálhatóvá, valós konfliktusok során igazolódtak be vagy cáfolódtak meg.

Max Weber úgy fogalmazott 1917-ben, hogy: „Korunk sorsát a racionalizáció és az intellektualizáció jellemzi, és mindenekelőtt a világ kiábrándulása” [4]. A racionalizáló gondolkodásmód, a hirtelen lezajló történelmi események, valamint a kiábrándulás különös egyvelege jól jellemezte ebben az időszakban a Palesztin Mandátum területét. Az arab és a zsidó népesség közötti konfliktus – nem beszélve a brit fennhatósággal szembeni ellenérzésekről – már az 1900-as évek eleje óta jelen volt a térségben; mértéke folyamatosan növekedett, ami konkrét fegyveres összecsapásokhoz vezetett. Ebben a kiélezett biztonsági környezetben a Palesztin Mandátum területén élő zsidó népesség, túllépve a mottóban említett Ben-Gurion³ idézetén, nem csak hitt a csodákban, de komoly erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy valóra váltsa azokat, és megalapozza egy működő állam szervezetrendszerének minden szükséges elemét. Mire 1948. május 14-én Ben-Gurion kikiáltotta az önálló zsidó állam létrejöttét, borítékolható volt, hogy a nemzetközi közösség minden erőfeszítése ellenére nyílt, fegyveres konfliktus fog eszkalálódni a frissen alakult Izrael Állam és a környező arab országok között. Az Izraeli Védelmi Erők (IDF) elődszervezeteinek, a különböző irreguláris fegyveres szervezeteknek 1948 májusában már egységes reguláris erőként kellett volna fellépnie az arab invázió ellen, amihez alapvetően egy gyors és effektív katonalogisztikai művelet megszervezésére és levezénylésére volt szükség. A következő évtizedekben pedig ennek a szervezetnek kellett garantálnia az állam és lakói biztonságát a fenyegetések és kihívások változó rendszerében.

Dolgozatomban, a légi uralom elméleti alapjainak áttekintése után, arra a kérdésre keresem a választ, hogy a Douhet nevével fémjelzett elméleti elgondolások milyen módon érvényesültek az Izraeli Légierő (IAF) létrejöttkor és kezdeti éveiben. Valamint röviden át kívánom tekinteni azokat a kihívásokat, amelyek napjainkig meghatározták az IAF működését, fejlődését és ezek viszonyát a légi uralom „klasszikus” elméletéhez.

2. A légi uralom elméletének főbb elemei

A háború végigkíséri az emberi civilizáció történelmét [5], ugyanakkor a konfliktusok formája, lezajlása és intenzitása történelmi koronként eltérő lehet. Részben a civilizáció fejlődése, részben a napóleoni háborúk hatására a 19. századra elérkeztünk azon háborúk korszakába,

² A teljesség igénye nélkül említhetjük a vietnámi háborút, a hatnapos háborút vagy az első öbölháborút.

³ David Ben-Gurion (1886–1973) izraeli államférfi, a Palesztin Mandátum területén élő zsidó közösség egyik politikai vezetője, a modern Izrael Állam első miniszterelnöke (1948–1954 és 1955–1963 között).

amelyek az államok teljes erőforrásait és népességét bevonva zajlottak le [6]. A megváltozott hadviselési formák vizsgálata és elemzése területén a Clausewitz által lefektetett alapelvek és elgondolások mai napig meghatározóak, és számos esetben sebészi pontossággal írják le a modern kori háborús konfliktusokat is. De hiába volt a hadtudomány fejlődésének egyik legtermékenyebb évszázada a 19. század, a világ így sem tudott felkészülni az I. világháború pusztítására. Az emberveszteség, a gazdasági, politikai és társadalmi következmények okán várható volt egy, soron következő, hasonló nagyságrendű fegyveres konfliktus kibontakozása. Mi sem mutatja ezt plasztikusabban, mint Ferdinand Foch francia marsall sokat idézett mondata: „Ez nem béke, csak fegyverszünet 20 évre” [7]. Ebben a helyzetben a hadművészet teoretikusai számára a fő kérdés az volt, hogy miként lehet a nemzeti haderőket felkészíteni egy újabb konfliktusra, elkerülendő az I. világháború statikus jellegét és az ezzel járó emberáldozatokat. Mivel a 20. század első felének technikai fejlődése számos területen hozott innovációkat, így jó néhány olyan elmélet és elgondolás született, amely egy-egy új terület szerepét próbálta kiemelni.⁴

A statikus háború elmozdítására kiváló alternatívának tűnt – az I. világháború alatt már felderítő, megfigyelő és hátszágvédelmi szerepben részt vevő – légi egységek alkalmazása, amelyek a hagyományos hadviselés alternatíváját kínálták. Éppen ezért nem meglepő, hogy Douhet⁵-ra alapozva többen⁶ is vizsgálták a légi hadviselésben rejlő lehetőségeket.

Douhet három fő műben foglalta össze elméleteit és részletes következtetéseit.⁷ Jelen tanulmány keretei között nincs lehetőség mélységében áttekinteni Douhet munkásságát, de összességében elmondható, hogy az önálló, más haderőnemektől független légierő mellett érvelt; vizsgálta egy ilyen haderőnem felállításának és megszervezésének kérdéseit; részletesen foglalkozott a jövő háborúinak kiemelt elméleti és gyakorlati kérdéseivel is, olyan részletességgel, mint például a célpontok kiválasztása vagy a légi csaták elmélete.

A Douhet-féle légiuralom-elmélet alapja, hogy a gyors győzelem kivívható az ellenség létfontosságú központjaira mért korai légi támadásokkal, míg a szárazföldi erők feladata, hogy az ellenséget a földön visszatartsák [8]. Ebből a szempontból a légierő offenzív, míg a többi haderőnem defenzív szerepet tölt be, mivel a bombázók átjutnak az ellenséges védvonalak fölött, amelyre – az alapvetően defenzív jellegű – szárazföldi erők nem feltétlen képesek. Részletesebben és pontosabban:

„A szárazföldi és haditengerészeti erők rovására kifejlesztett, a légi uralom kivívására képes önálló »légicirkáló« flottával végrehajtott korlátlan légi háború, amelyben a tömeges légitámadások az ellenséges légierő földi alapjain való megsemmisítésére, a harcoló hadseregek hátszágától való elvágására, a közigazgatási, ipari és kommunális gócpontok dezorganizálására, a polgári lakosság megfélemlítésére irányulnak. Ily módon a légierő önállóan, rövid idő alatt térdre kényszerítheti az ellenséget” [9].

⁴ Például Fuller, Liddell Hart és Guderian elméletei a páncélosok és a gépesített csapatok szerepéről.

⁵ Giulio Douhet (1869–1930) olasz katonatiszt. Az I. világháború során az olasz légierővel kapcsolatos tervezett fejlesztési irányok nem illeszkedtek elképzeléseibe, valamint nem értett egyet a hadvezetési módszerekkel, így kritikát fogalmazott meg, amelynek hatására egy év börtönbüntetésre ítélték. 1918-tól rövid ideig az olasz légierő parancsnoka, majd nyugdíjazását követően 1922 után a légiflotta parancsnokaként szolgált 1923-as újbóli nyugdíjba vonulásáig. A „légi uralom” elméletének megalapozója.

⁶ Például Hugh Trenchard, William „Billy” Mitchell, Sir John C. Slessor, Alexander P. de Seversky és H. R. Harris.

⁷ Főbb művei: *Légi uralom* (1921), *Légi háború* (1927), *Az 19... évi háború* (1929).

Elméletét részben arra alapozta, hogy a jövő háborúi totális háborúk lesznek, így a polgári lakosság moráljának megtörése alapvető fontosságú kérdés lesz ezekben a konfliktusokban. Kortársaitól megkülönböztette, hogy a polgári lakosság ellen is javasolta bevetni a légi harcászati eszközöket. Úgy vélte, hogy a stratégiai bombázások által megtörhető a polgári lakosság morálja és „a társadalmi struktúrák felbomlanak a levegőből érkező könyörtelen csapások alatt. Hamarosan eljön az idő, amikor a nép felkel, hogy véget vessen szenvedéseinek és a háború befejezését követelje” [10]. Elképzelése szerint a légi uralom megnyerése, majd civil célpontok elleni felhasználása összességében csökkentené a háborús szenvedés, a károk és az áldozatok mértékét [8]. Más teoretikusoknál is megjelent a lakosság és a létfontosságú létesítmények elleni támadások kérdése [11],⁸ mégis ez volt az a pont, amely miatt halála után többen kritizálták Douhet elméletét [12], [13].

Douhet szerint elegendő egyfajta repülőgép hadrendbe állítása, ami nem más, mint a harci repülőgép: közepes sebességű, nagy hatótávolságú és az önvédelem érdekében erősen páncélozott eszköz [14]. „A »légierőszerű« bombázó repülőgépek tömeges alkalmazásának az eredményeként, a szárazföldi és haditengerészeti erők biztosító, kiszolgáló tevékenysége mellett, a háborús győzelem »csak a levegőből« vívható ki” [11].

Összességében „Douhet a rohamosan fejlődő repüléstechnikát állította reflektorfénybe, s benne látta az I. világháborús állásharc zsákcájából való kijutást, a jövőbeni gyors győzelem eszközt” [9]. Azonban az 1920-as évektől kezdődően alapvetően az együttműködő légierő koncepciója és gyakorlata vált elterjedtté, amely szerint „a szárazföldi erők alárendeltségében tevékenykedő repülőcsapatok fő feladata a támadó, mozgásban lévő gépesített csapatok közvetlen légi támogatása volt” [11]. A légi támogatás a mai napig meghatározó feladat, amelynek központi eleme a folyamatos koordináció [15], és kiemelt szerepe van a modernkori harcászati formákban, amelyek az egyidejű, ötdimenziós, koncentrált csapásokra építenek [16].

Annak ellenére, hogy Douhet koncepciója kezdetben nem feltétlen érvényesült minden elemében, több követője is akadt, különösen Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban. Hugh Trenchard⁹ szerint a győzelem az ellenség létfontosságú központjainak bombázásával lenne elérhető [17], míg William „Billy” Mitchell¹⁰ az önálló légierő fontossága mellett érvelt [18].

A légi uralom elméletének ismertetése során igyekeztem azokra az elemekre és pillérekre koncentrálni, amelyek relevánsak lehetnek a továbbiakban, az Izraeli Légierő egyes korszakainak vizsgálatakor.

3. Izrael Állam helyzete és a biztonsági környezet változása

Nemcsak Izrael, hanem a közel-keleti régió államai és egymáshoz való viszonyuk is különleges. Oszetzy Tamás közel 40 évvel ezelőtti szavai napjainkban is jól illusztrálják a régió bonyolultságát:

„A kép valóban összetett. Vannak vallási különbségek, sőt ütközések, az egyes hiteken belül pedig irányzatok és szekták sokasága csatázik egymással, nemegyszer fegyverek igénybevételével.

⁸ Vö. Trenchard és Mitchell elmélete.

⁹ Hugh Trenchard (1873–1956) angol katonatiszt.

¹⁰ William „Billy” Mitchell (1879–1936) amerikai katonatiszt.

Adódnak elmérgesedett nemzeti ellentétek Izrael és az arab országok között, de gyakoriak a törésvonalak az arab államok táborán belül is. Elválasztja a Közel-Kelet országait a társadalmi fejlődés választott útja – ebben a vonatkozásban nemcsak a »tiszta« képletek jelentkeznek, hanem sok-sok átmeneti formáció, árnyalat létezik" [19].

Ebben a bonyolult rendszerben jött létre 1948. május 14-én Izrael Állam, ahol a permanens fenyegetettség és a biztonság iránti vágy az a fő rendszerező elv, amely napjainkig meghatározza az izraeli társadalmat, politikát és a védelmi tervezést. „Bármely társadalom alapvető szükséglete a biztonság, bár annak értelmezése és felfogása történelmi koronként változik" [20]. Mit is jelentett a biztonság a 20. század folyamán a Palesztin Mandátum területén élő zsidó közösség, majd Izrael Állam lakói számára?

Az 1880-as évektől végigvezethető az okok, valamint reakciók egymásba kapcsolódó és egymással összefüggő hálózata, öngerjesztő folyamata. A kezdeti, demográfiai változásokra adott reakciók fokozatosan vezettek el az Izraeli Védelmi Erők elődszervezeteinek nevezett félkatonai szervezetek¹¹ megalakulásához és fejlődéséhez [21]. A változások és a feszültség növekedése újabb reakciók és ezáltal újabb kihívások alapjai lettek. A kihívások és fenyegetettségek e bonyolult és folyamatosan alakuló spirálja indukálta, hogy a modern Izraelben a mai napig a fő rendezőelvek között találjuk a permanens fenyegetettség érzését és a biztonság iránti vágyat. Izraeli szemszögből az 1900 és 1948 közötti időszakot a zsidó telepek védelme és az önálló Izraelért folytatott harc határozta meg. Az 1950 és 1990 közötti időszakban az állami szintű háborús fenyegetettség volt a jellemző, majd az 1990-es évek elejétől egyre inkább az állami szint alatti fenyegetettségek és kihívások váltak meghatározókká.¹² Napjainkban ez a tendencia némileg megváltozott az iráni politika radikalizálódásával és az iráni atomprogram fejlődésével, így inkább azt mondhatjuk, hogy egyszerre jelennek meg hagyományos és aszimmetrikus kihívások, amelyek hatással vannak az izraeli védelmi tervezésre.

4. Az Izraeli Légierő

4.1. A kezdetek

Efraim Kishon magyar származású izraeli humorista és író úgy fogalmazott, hogy: „Izrael egy olyan ország, amely túlságosan keskeny ahhoz, hogy a világtérképen elég hely legyen nevének kiírására" [22]. Az elsöre viccesnek ható mondat az egyik legfontosabb izraeli katonai biztonsági problémát fogalmazza meg: a stratégiai mélység hiányát. Ez a tényező alapjaiban határozza meg a mai napig az izraeli haderőszervezést [23].

Az IDF alapját képező félkatonai elődszervezetek jelentős szárazföldi tapasztalatokkal rendelkeztek, sőt az Aliyah-Bet¹³ műveletek okán némi haditengerészeti tapasztalat is

¹¹ Például a Hashomer, a Hagana, a Palmach, az Irgun vagy a Lehi.

¹² Az 1990-es években elindult közel-keleti rendezési és békefolyamatok bizonyos mértékben előrevetítették a hagyományos háborúk esélyének csökkenését a térségben, azonban a Hezbollah és a Hamász megerősödése, valamint már az első (1987–1993), de leginkább a második intifáda (2000–2005) eseményei rávilágítottak arra, hogy a háború hagyományos formája helyett más típusú kihívásokra kell az izraeli biztonsági szektornak koncentrálnia.

¹³ Az 1934 és 1948 között végzett titkos akciók jelölése, amelyek a Palesztin Mandátum területére történő illegális migrációt jelölték.

rendelkezésre állt. Ugyanakkor a létrejövő IDF esetében a haderőnemek közül a légierő volt az, amely a legkevesebb történelmi hagyománnyal és tapasztalattal rendelkezett. Az Irgun¹⁴ 1937-től szervezett tagjainak pilótaképzést Csehszlovákiában és Lengyelországban, illetve a Hagana is rendelkezett 1940-től egy úgynevezett repülőszárnyal,¹⁵ amely a későbbi IAF elődszervezetének tekinthető.

1948-ban Izrael Állam Csehszlovákiából vásárolt 25 db Avia S-199-es és 62 db Supermarine Spitfire LF Mk IX típusú repülőgépet. Ezek a gépek a kor viszonyaihoz képest alacsony felszereltséggel rendelkeztek. A függetlenségi háború második szakaszában a légierő által elért sikerek inkább a bevándorló veterán pilóták és az Irgun által kiképzett pilóták bátorságából és kezdeményezőkézségéből voltak eredeztethetők [24].

Az első arab–izraeli háborúban így a légierő szerepe viszonylag elenyésző volt, de ennek inkább technikai, semmint koncepcionális okai voltak.

„A légierőnek nagyobb szerepet szántak [a következő konfliktusban], mint az előző háborúban, azonban ehhez meg kellett teremteni a személyi és anyagi feltételeket. Ennek során számos országba repülőgép-vezetőket küldtek kiképzésre, korszerű repülőgépeket szereztek be, a hadszíntér előkészítési munka során repülőtereket létesítettek. Ugyanakkor azonban reálisan azt is megállapították, hogy Izrael anyagi lehetőségei nem teszik lehetővé olyan minőségű és mennyiségű légierő fenntartását, amely [...] alapvető szerepet játszhatna a háborúban” [19].

A háború befejezése után az Izraeli Légierő angol és amerikai gépek beszerzésébe kezdett. A légierő koncepciója a Douhet-nál látott elvekre épült: elérni és fenntartani a totális légi fölényt az izraeli légtérben [25]. Yigal Jadin¹⁶ vezérkari főnök kezdeti koncepciója alapján – főleg finanszírozási okokból – a légierőn belül a stratégiai bombázók és szállítógépek szerepét akarták megerősíteni [26], de a térség viszonyainak és biztonsági kihívásainak újraértékelése, valamint az 1953 utáni, Moshe Dayan¹⁷ nevével fémjelzett katonai vezetéseképzelés a kicsi, gyors, támadó harci gépek szerepének erősödését hozta magával.

Az 1950-es években a megfigyelésben és a terület ellenőrzésében egyre nagyobb szerepet kapott a légierő. Az IAF alakulatai a szárazföldi parancsnokságok mellé voltak rendelve területi szinten, de egyre inkább megerősödött a légierő önálló alkalmazása is. A központi támaszpontot Izrael Állam földrajzi középpontjához közel rendezték be, ahonnan az állam területének bármely pontja gyorsan elérhető volt. A fenyegetettség változása és a technológiai fejlődése ellenére a mai napig a Beér-Seva melletti Ovda légi bázis a légierő hivatalos központi állomáshelye, de az 1950-es évek elejétől megindult az egyes területi parancsnokságok mellett működő légi alakulatok számára lokális repterek kiépítése is.

¹⁴ A Ze'ev Jabotinsky által alapított szervezet célja az alapítástól kezdődően a független zsidó állam létrehozása volt. Az Irgun (angolul *The National Military Organization in the Land of Israel*) módszereiben és szervezeti felépítésében jelentősen eltért a Hagana-tól. Akciói között robbantások, emberrablások is megjelentek, amelyek célpontjai főleg a brit tisztviselők és hivatalnokok voltak. Menachem Begin 1943-ban vette át a szervezet irányítását; ugyan az erőszakos, fegyveres akciók megmaradtak, de Begin vezetésével a szervezet propagandatevékenysége megerősödött.

¹⁵ Vö. Sherut Avir (angolul *Air Service*).

¹⁶ Yigael Yadin (1917–1984) az IDF második vezérkari főnöke (1949–1952).

¹⁷ Moshe Dayan (1915–1981) az IDF harmadik vezérkari főnöke (1953–1959), az Izraeli Védelmi Erők egyik legszimbolikusabb alakjává vált különleges megjelenésével, harci tapasztalatai és katonai vezetői képessége által.

Az Izraeli Légierő szerepe fokozatosan vált egyre hangsúlyosabbá. A második arab–izraeli háború tapasztalatai alapján átértékeltek a korábbi fejlesztési terveket, amelyben nagy szerepe volt, hogy az IDF vezetésének jelentős része addigra már átesett angol vezérkari tisztifolyamon, így az ott szerzett tapasztalatok¹⁸ jelentős hatással voltak az IAF fejlesztésére [27].

4.2. Az Izraeli Légierő evolúciója

Az IAF hét háborúban és közel 30 speciális műveletben vett részt a fennállása óta eltelt közel 70 évben [28]. Ha megnézzük az IAF küldetésnyilatkozatát, egy önálló, modern légierő képe bontakozik ki előttünk, amelynek fő feladatai:

- Izrael Állam védelme és az Izraeli Védelmi Erők műveleteinek támogatása;
- a légi uralom kivívása minden művelet végrehajtása során;
- légi támogatás biztosítása a szárazföldi erők és a haditengerészet számára;
- mélyen az ellenséges területen belül található célpontok elleni támadások végrehajtása;
- hírszerzési műveletek végrehajtása és támogatása;
- csapatok, felszerelések és fegyverrendszerek szállítása; valamint
- különleges műveletek végrehajtása [29].

Azonban a felsorolt képességek eléréséhez és szervezeti integrálásához hosszú út vezetett.

1953-ban jelentek meg az első sugárhajtású gépek az IAF kötelékében.¹⁹ Folyamatos fejlődése ellenére 1956-ban, a második arab–izraeli háború idején is főleg harctámogató feladatokat látott el az IAF, amely kimerült ejtőernyősök ledobásában, kommunikációs vonalak megrongálásában, mentő és légi támogató műveletekben.

Egy évtizeddel később azonban sor kerülhetett az IAF történetének egyik legnagyobb sikerére. 1967-ben, a hatnapos háborúban sikerült a földön megsemmisíteni az Egyiptomi Légierő gépeinek jelentős részét. Douhet érvelésében, amikor a légi csata helyett földi bázisok támadásának előnyeiről érkezett, azzal a hasonlattal élt, hogy hatékonyabb „az ellenség tojásainak és fészkeinek földön való megsemmisítése, mint repülő madaraikat a levegőben levadászni” [30]. A hatnapos háborúban végrehajtott izraeli mozzanat szinte iskolapéldája lehetne a douhet-i elgondolásnak.

A jom kippuri háború (1973) során az IAF jelentős erőfeszítéseket tett a stratégiai cél elérése és Izrael Állam védelme érdekében: egy önálló légierő minden feladati eleme megjelent a stratégiai bombázásoktól a légi csatákon át egészen a föld-levegő rakétavédelmi rendszer üzemeltetéséig. A háború alapvetően strukturálta át az izraeli védelmi tervezést, de a tanulságok az IAF számára is alapot jelentettek a további fejlesztésekre vonatkozóan [31]. Az 1970-es évektől az IAF számos olyan műveletet is végrehajtott, amelyek során idegen, sőt akár ellenséges területről történő túszzabadításra került sor.

Az első libanoni háború kapcsán (1982) érdemes kiemelni, hogy 1981 júniusában az IAF elpusztított egy nukleáris reaktort Irakban, azaz már hivatalosan is képes és alkalmas volt arra, hogy háborús időszakon kívül is, ellenséges területen hajtson végre harci cselekményeket [32].

¹⁸ Nagy-Britannia már a II. világháború előtt rendelkezett önálló légierővel [27].

¹⁹ A beszerzésben brit, Meteor típusú vadászpilóta nélküli gépek voltak.

Az első öbölháború (1991–1992) alatt a folyamatos légi járőrözés mellett a védelem vonatkozásában kiemelt szerepe volt az IAF által üzemeltetett Patriot rakétavédelmi rendszernek [33].

Igazodva az új típusú kihívásokhoz, az IAF fejlesztési irányai között egyre markánsabban jelentek meg az aszimmetrikus kihívásokkal szembeni fellépésre alkalmas eszközök, eljárásrendek. A 1990-es évek közepétől egyre gyakoribb feladattá vált terrorista célpontok felszámolása a Gázai övezetben, Ciszjordániában vagy Libanonban. A 2006-os, második libanoni háború során az IAF mint támogató haderő lépett fel. A konfliktus kapcsán érdemes kiemelni a Gadi Eisenkot²⁰ nevéhez kötődő Dahiya-doktrína kidolgozását,²¹ amely alapvetően az aszimmetrikus hadviselés katonai stratégiája. Lényege, hogy a háborús siker mielőbbi elérése érdekében – akár „aránytalan erő” alkalmazása által is – meg kell semmisíteni azokat a polgári infrastrukturális rendszerelmeket, amelyeket az ellenség fel tud használni. A doktrína számos vitát váltott ki, amelyek alapvetően morális szempontokat vetettek fel, ugyanakkor katonai alkalmazásának előnyeit nem vonták kétségbe. Értelemszerűen egy ilyen műveletben a légierőnek kiemelt szerep jutna [34]. A Hezbollah elleni fellépés kapcsán megfogalmazott Dahiya-doktrína alapvetően számos hasonlóságot mutat a Douhet-nál megjelenő elvvel, amelynek célja a *társadalmi* struktúrák felbomlasztása, így joggal feltételezhetjük, hogy Eisenkot kimondatlanul, de merített a douhet-i iskola gondolataiból.

4.3. Egy 21. századi légierő és a 21. századi kihívások rendszere

A 21. századi Izrael túllépett az 1900-as évek közepének biztonsági helyzetértékelésén. Az alapvető cél továbbra sem változott: Izrael Állam és lakosainak védelme, területi integritásának megőrzése. Azonban a tér, amelyben ezt végrehajtják, nem korlátozódik az állam területére. Izrael a 21. század elejére olyan regionális erőtenyezővé vált, amelynek jelentős szerepe van a közel-keleti helyzet alakításában. Ugyanakkor, a korábban is létező konfliktust kiváltó okok és azok újradimenzionált, megváltozott formái, valamint a modern kori, nem konvencionális fenyegetések napjainkban szintén fennállnak. Nem is beszélve a közel-keleti nukleáris versenyfutásról, amelynek részeként Izrael folyamatosan különböző módszerekkel²² próbálja gátolni a környező országokat abban, hogy nukleáris képességet fejlesszenek. Ugyan Izrael hivatalosan nem rendelkezik nukleáris képességgel,²³ de mindent elkövet, hogy ezen a területen szerzett, hivatalosan nem létező stratégiai előnyét a régióban fenntartsa [35], amelynek az egyik kiemelt eszköze maga az IAF.

Összefoglalva: a múlt és a jelen kihívásainak leküzdése, valamint a jövő kihívásainak feltérképezése jellemzi a 21. századi izraeli biztonságfelfogást és határozza meg a védelmi tervezést. Napjainkban az IDF egyszerre készül a hagyományos és aszimmetrikus kihívások kezelésére, amelynek keretében az IAF a hagyományos támadó légi képességek fejlesztése mellett nagy hangsúlyt fektet a helikopterekkel végrehajtott harci és támogató műveletekre [36],

²⁰ Gadi Eisenkot tábornok, katonai teoretikus, az IDF vezérkari főnöke (2015–2019).

²¹ Eisenkot a második libanoni háború tapasztalatai alapján 2008 körül dolgozza ki az elméletet.

²² Az IAF által: iraki reaktor bombázása (1981); iráni nukleáris létesítmények elleni bombázások. Vagy nem hagyományos módszerekkel: a valószínűsíthetően izraeli eredetű Stuxnet vírus (2010), amely iráni nukleáris centrifugák kiiktatására készült számítógépes vírus volt.

²³ Mivel az izraeli atomfegyver létét Izrael állam a mai napig nem erősítette meg, így csak találgatások vannak a robbanófejek száma és az izraeli atomfegyver alkalmazási stratégiája kapcsán. Az elemzők 80 és 400 robbanófej közötti számot becsülnek a közvetett adatok alapján.

az UAV-k²⁴ [37], a műholdas technológia²⁵ és a légvédelmi rendszer, a Vaskupola [38] további fejlesztésére. Az elmúlt években az IAF széles nemzetközi együttműködési rendszert épített ki, amelynek részét képezi a folyamatos információcsere, képzések és nemzetközi gyakorlatok, mint például az évente megrendezett Blue Flag Exercise [39]. Összességében elmondható, hogy az Izraeli Légierő alapvetően támaszkodik az izraeli high-tech iparra, és a folyamatos technikai fejlesztésben látja a megoldást a „ma” és a „holnap” kihívásaira.

5. Következtetések

Áttekintve a „légi uralom” elméletének fő pilléreit, az izraeli biztonsági környezetet meghatározó tényezők korszakokon átívelő „örült táncát” és az Izraeli Légierő evolúcióját, nem jelenthető ki egyértelműen, hogy 1948 tavaszán, a szervezet életre hívásakor Douhet írásait lapozgatva teltek a napok Tel-Avivban, az IAF központjában. Azonban számos olyan irányt, elgondolást és megvalósult koncepciót láthatunk az IAF történetén végigtekintve, amely emlékeztet, sőt akár teljesen egybe is vág a douhet-i elképzelésekkel. Az IAF szervezése és fejlődése pontosan úgy alakult, mint oly sok minden más a Közel-Keletnek ebben a kicsi, de meghatározó szegletében: a fennálló korlátok, kihívások és fenyegetettségek mellett próbálták a lehető legtöbbet, vagy afelett egy kicsit kisajtolni a lehetőségekből.

Az IAF 1948-as létrejöttékor nem állt fenn egy douhet-i elvek mentén szervezett és üzemelő légierő létrehozásának lehetősége, hiszen Izrael nem volt az a katonai középhatalom [40], amely a kor teoretikusai szerint „megengedhetne” magának egy modern, önálló haderőt. Azonban az eltelt évtizedek során számos esetben, kimondatlanul, a kor kihívásaihoz igazítva beépült a „légi uralom” elméletének sok eleme. Az IAF önálló légierőként működik, amelynek feladatai között kiemelt helyen szerepel a légi uralom. A Douhet-nál megjelenő technológiai fejlesztések fontossága, és az „egysíkúságra”, az eszközök típusainak csökkentésére vonatkozó törekvés az IAF esetében is megjelenik. Noha nem az első években, hiszen akkor a rendelkezésre álló erőforrások ezt nem tették lehetővé, de ténylegesen látható, hogy a beszerzéseket minden korszakban a kontinuitás, az átgondoltság, az egyszerűsége és a hatékonyságra törekvés jellemezte. A Dahiya-doktrínában alapvetően köszönnek vissza a douhet-i elgondolások. A stratégiai mélység hiányának kompenzálására számos megoldási javaslat született az elmúlt évtizedekben, de talán az egyik leghatékonyabb ezek közül az IAF maga, amelynek hatótávolsága és lehetőségei sok esetben túlmutatnak a többi haderőnem lehetőségein. A régió más országaiban stratégiai jelentőségű létesítmények, fegyverszállítmányok és egyéb célpontok ellen intézett támadások egyértelművé teszik, hogy Izrael regionális erőtenyező, amely Moshe Dayan szavaival élve olyan, mint „egy veszett kutya, túl veszélyes, hogy zavarni merjék” [41].

Összességében kirajzolódik az a fejlődési folyamat, amelynek elején a támogató légierő szerepe volt meghatározó, majd ezt lassan felváltotta a kooperáló, együttműködő légierő, amely napjainkra eljutott oda, hogy a kard hegyévé vált, és az izraeli befolyás egyik megkérdőjelezhetetlen záloga a régióban. Azonban fejlődése ellenére az IAF megőrizte azokat az elemeket, amely által az Izraeli Védelmi Erők integrált és kooperáló szervezeti eleme lehet.

²⁴ *Unmanned Aerial Vehicle*, UAV – pilóta nélküli légi jármű.

²⁵ Jelenleg az IAF hivatalosan három db Ofek 9 típusú műholdat üzemeltet.

Az IAF fejlődési irányai és a feladatai mindig igazodnak az adott kor kihívásaihoz és fenyegetéseihez, és éppen ez a képesség az, ami miatt az Izraeli Légierő egyesíti magában a légierő eszmerendszerének minden fontos és hasznos elemét az elmúlt évszázadból.

Felhasznált irodalom

- [1] The Jewish Link, „Interjú Ben-Gurionnal, Izrael miniszterelnökével,” CBS, 1956. február 3. Online: <http://thejewishlink.com/interview-david-ben-gurion/>
- [2] R. E. Bilstein, W. J. Boyne, T. D. Crouch, *History of Flight*. Encyclopædia Britannica. Online: www.britannica.com/technology/history-of-flight
- [3] S. Tucker, L. Matysek Wood, J. D. Murphy szerk., *The European Powers in the First World War: An Encyclopedia*. Routledge, 1999.
- [4] M. Weber, *Wissenschaft als Beruf* (Science as a Vocation). München–Leipzig, Duncker & Humblot, 1919.
- [5] A. Gat, *War in Human Civilization*. Oxford, Oxford University Press, 2006.
- [6] Tóth, J. I., „Clausewitz a háború lényegéről,” *Létünk*, 44. évf. 3. sz. pp. 25–41. 2014.
- [7] R. Henig, *Versailles and After, 1919–1933*. London, Routledge, 1995.
- [8] IWAR – The information Warfare Site, *Douhet’s Theory*. Online: www.iwar.org.uk/military/resources/aspc/text/theory/douhet.htm
- [9] Szabó M., „A Magyar Királyi Honvéd Légierő létrehozásával és továbbfejlesztésével kapcsolatos elméleti tevékenység. (1930–1944),” *Hadtörténelmi Közlemények*, 94. évf. 3. sz. pp. 450–480. Online: http://epa.oszk.hu/00000/00018/00168/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_1981_03_450-480.pdf
- [10] G. Douhet, *The Command of the Air*. New Imprint by Airforce History and Museum Program, Washington, D.C., 1998.
- [11] Krajnc, Z. *A légi hadviselés elméletének alapjai*. (elektronikus jegyzet a Hadtudományi Doktori Iskola hallgatói részére), é. n.
- [12] T. Hippler, *Bombing the People: Giulio Douhet and the Foundations of Air-Power Strategy, 1884–1939*. Cambridge, Cambridge Military Histories Series, 2013. Online: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139805674>
- [13] J. Haslam, „Giulio Douhet and the Politics of Airpower,” *The International History Review*, 34. évf. 3. sz. pp. 753–773. 2012. Online: <https://doi.org/10.1080/07075332.2012.690193>
- [14] IWAR – The information Warfare Site, *Implications of Douhet’s Theory*. Online: www.iwar.org.uk/military/resources/aspc/text/theory/impdou.htm
- [15] Dudás Z., A közvetlen légi támogatás lehetőségei. [Online]. <http://193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/20013/hozzaszo/dudas.html>
- [16] Szenes Z., „A jövő háborúja. Katonai kihívások a 21. század elején,” *Rubicon*, 17. évf. 2–3. sz. pp. 102–111. 2006.
- [17] „Implications of Trenchard’s Theory.,” [Online]. www.iwar.org.uk/military/resources/aspc/text/theory/imptren.htm
- [18] Jenei I., Szűcs P., Krajnc Z., „William Mitchell légierő értelmezése (1.), (2.),” *Repüléstudományi Közlemények*, 26. évf. 1. sz. pp. 25–38. 2014.
- [19] Oszetzky T., *Arab-izraeli háborúk 1948–1982*. Budapest, Zrínyi, 1984.

- [20] Gazdag F., Remek É., *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Budapest, Dialóg Campus, 2018.
- [21] Rémai D., „Biztonsági kihívások hálójában, avagy az Izraeli Védelmi Erők esete az aszimmetrikus hadviseléssel,” *Honvédségi Szemle*, 148. évf. 6. sz. pp. 16–31. 2020. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.2>
- [22] Ephraim Kishon. Online: www.onjewishmatters.com/ephraim-kishon
- [23] Rémai D., *Izraeli biztonság- és védelempolitika és az izraeli hadsereg 1948 és 1956 között. A térség geopolitikai tényezőinek hatása a modern izraeli hadsereg kialakulására és jellemzőire*. Diplomamunka. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014.
- [24] S. Ulanoff, D. Eshel, *The Fighting Israeli Air Force*. New York, Arco, 1985.
- [25] M. v. Creveld, *The Sword and The Olive – A Critical History of the Israeli Defense Force*. PublicAffairs, 2002.
- [26] Y. Allon, *The making of Israel's army*. New York, Universe Books, 1970.
- [27] Krajnc Z., „A légierő eszmerendszerként való értelmezése,” in *A katonai vezetői-parancsnoki (harcászati vezetői) kompetenciák fejlesztésének lehetséges stratégiája*, Krajnc Z. szerk. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, pp. 175–192. 2014. Online: http://real.mtak.hu/27862/7/legiero_eszmerendszerkent_valo_ertelmezese.pdf
- [28] „IAF Operations,” Online: www.iaf.org.il/4693-en/IAF.aspx
- [29] „IAF Missions,” Online: www.iaf.org.il/34-en/IAF.aspx
- [30] R. S. Dudley, Douhet. *Air Force Magazine*, 2011. április 1. Online: www.airforcemag.com/article/0411douhet/
- [31] R. Weiss, *The Israeli AF in the Yom Kippur War*. Isradecal Publications, 2014.
- [32] K. M. Pollack, *Arabs at War: Military Effectiveness, 1948–1991*. Lincoln, Nebraska, University of Nebraska Press, 2002.
- [33] „IAF Wars,” Online: www.iaf.org.il/42-en/IAF.aspx
- [34] G. Eisenkot, G. Siboni, *Guidelines for Israel's National Security Strategy*. Washington, The Washington Institute for Near East Policy, 2019.
- [35] A. Cohen, *Israel and the Bomb*. New York, Columbia University Press, 1998.
- [36] T. Newdick, *Modern Israeli Air Power: Aircraft and Units of the Israeli Air Force*. Harpia Publishing, 2013.
- [37] „IAF History,” Online: www.iaf.org.il/4929-en/IAF.aspx
- [38] Jewish Virtual Library, *Iron Dome Missile Defense System*. é. n. Online: www.jewishvirtuallibrary.org/the-iron-dome
- [39] Youtube, *Blue Flag nemzetközi gyakorlat*. 2016. február 23. Online: www.youtube.com/watch?v=-k6eVsPNpZ8
- [40] Szabó M., *Légiuralom-elmélet – légi fegyverkezés – a Magyar Királyi Légierő az 1930-as években*. Előadás. Mindentudás Egyeteme, 2006. október 2. Online: <https://mindentudas.videotorium.hu/hu/recordings/8338/legiuralom-elmélet-legi-fegyverkezés-a-magyar-kiralyi-legiero-az-1930-as-evekben>
- [41] D. Moshe, *Story of My Life*. New York, Da Capo, 1976.

Effects of Air Power Theory on the Formation and Evolution of the Israeli Air Force

Maybe we can rightly call the 20th century the century of aviation. The impact of technical progress on modern warfare is also unquestionable. Giulio Douhet's theory about air power appears in the evolution and operation of the national air forces even today. In this article, we attempt to examine the evolution of the Israeli Air Force from the beginning to the present days. The thought experiment is based on Douhet's principles to identify phenomena that bear resemblance to some elements of the theory of air power. Given the special nature of the Israeli security environment, these elements cannot be discerned crystal clear in any historical period. At the same time to respond to challenges and threats, the modern Israeli Air Force combines all the important and useful components of Douhet's air power theory.

Keywords: *airpower theory, Douhet, Israel, Israeli Air Force, threat-based military organisation*

Rémai Dániel tanársegéd Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Terrorelhárítási Tanszék remaidani@gmail.com orcid.org/0000-0002-5664-0977	Dániel Rémai Assistant Lecturer University of Public Service Faculty of Law Enforcement Department of Counterterrorism remaidani@gmail.com orcid.org/0000-0002-5664-0977
---	---
